

LA DUPLICITAT D'OBJECTES MÀGICS A LA HISTÒRIA D'ALADDÍN I A UNA RONDALLA D'ANTONI M. ALCOVER

Josep A. Grimalt*

Abans d'iniciar-me en els estudis literaris i, per descomptat, en els de la rondalla, quan llegia el conte de *Les mil i una nits* 'Aladdín i la llàntia meravellosa', ja hi trobava el que em semblava i em sembla encara un punt d'incoherència, que després explicaré. Una observació superficial de la rondalla meravellosa i de la literatura paral·lela ens podria fer creure que, essent que dins el món que ens representa no hi regeixen les lleis ni la lògica del nostre univers pragmàtic, tampoc no hi regeixen lleis ni lògica de cap casta. Res més fals. Max Lüthi ha assenyalat que, al contrari, la rondalla presenta una estricta coherència entre els seus elements: la rondalla obeeix a lleis severíssimes, rigorosament establertes.¹

Una llei general a la rondalla és la de l'economia, en tots els aspectes. Una manifestació d'aquesta llei és que l'heroi rebi exactament allò que necessitarà per a acomplir l'objectiu que té assignat. I sovint ho rep anticipadament, sense saber tan sols que ho necessitarà o com ho emprarà, de manera que Marie-Louise Tenèze ha pogut dir que l'heroi obté la resposta abans que la qüestió no li sia formulada.² Una il·lustració perfecta d'això, la trobam a algunes versions de l'episodi de l'ànima externada. Per a destruir l'adversari, l'heroi ha d'aconseguir un ou, que està dins el ventre d'un colom, que està dins el ventre d'una llebre, que està dins el ventre d'un senglar ferotge que mata tothom qui s'hi acosta. L'heroi emprèn l'aventura. Pel camí troba un lleó, un ca llebrer i un falcó. Aquests animals, agraïts perquè l'heroi els ha resolt el problema de com s'han de partir una ovella, li concedeixen, respectivament, els dons de transformar-se en animals de les seves espècies respectives: lleó, ca llebrer i falcó. És exactament allò que li cal per a matar el porc senglar, agafar la llebre i després el colom, i així apoderar-se de l'ou que li permetrà destruir l'adversari. És evident que si s'hagués topat pel camí amb animals que li haguessin concedit el do de transformar-se en cavall, peix i caragol, per exemple, no li hauria servit de res.

---

* Universitat de les Illes Balears. Dep. de Filologia Catalana i Lingüística General. Cra. de Valldemossa, km. 7'5. 07122 Ciutat de Mallorca. Espanya. <josep.grimalt@uib.es>

¹ Max Lüthi, *La fiaba popolare europea. Forma e natura*, Milano, Mursia, 1979, p. 50. Títol original: *Das europäische Volksmärchen – Form und Wesen*.

² M.L. Tenèze, "Du conte merveilleux comme genre", a AA.VV., dins *Approches de nos traditions orales*, Paris, Maisonneuve et Larose, 1970, p. 21 i passim.

Quan l'ajuda consisteix en un objecte màgic, la utilitat d'aquest respon perfectament a les necessitats que se presentaran a l'heroi: si es tracta de derrotar un exèrcit, rebrà una arma; si ha d'entrar a qualche lloc sense esser advertit, rebrà un capell que el farà invisible. Un cas especial d'objecte màgic és aquell que satisfà tots els desitjos, sense limitació. En són exemples, l'anell del tipus AaTh 560 i la llàntia meravellosa del tipus AaTh 561, al qual pertany el conte "Aladdín i la llàntia meravellosa", inclòs a moltes versions de *Les mil i una nits*.³ La llàntia virtualment té moltes més utilitats que les que l'heroi efectivament aprofita. Però, essent diversos els beneficis que l'heroi en treu, si hagués hagut de tenir un objecte màgic per a obtenir-ne cadascun, els objectes s'haurien multiplicat massa, i això hauria redundat justament en perjudici de l'economia. No podem veure, en aquest poder il·limitat que l'objecte màgic atorga, una violació de les lleis de la rondalla que ens faci el conte inacceptable.

Però no era aquesta, la particularitat que em sobtava del conte, sinó una altra: la duplicitat d'objectes màgics, tots dos amb les mateixes propietats: un anell que serveix per a convocar un geni que s'ofereix a prestar-li qualsevol servei que li demani, i una llàntia que també serveix per a convocar un geni que concedeix tot allò que li'n demana el posseïdor.

Tot i essent-ne l'argument ben conegut, en recordarem els punts essencials.

Obtenció dels objectes màgics. Un noi, fill d'una vídua, rep la visita d'un màgic que, amb promeses diverses, el convenç perquè l'acompanyi. Arriben a un lloc apartat, davant l'entrada d'un lloc d'accés difícil, generalment subterrani. El màgic ordena al jove que hi entri a cercar-hi una llàntia que hi trobarà. Li posa un anell al dit. L'heroi recull la llàntia, però a l'hora de sortir a fora, el màgic la hi reclama amb l'excusa de fer-li més fàcil la sortida. Com que l'heroi se nega a donar-la-hi, o no pot, el màgic s'irrita, li tanca la sortida i el deixa abandonat. El noi no sap com sortir-ne. Casualment, frega l'anell que el màgic li havia posat i li compareix un geni que s'ofereix a prestar-li qualsevol servei. Ell li demana que el tregui d'allà, cosa que obté immediatament.

Descobriments del valor de la llàntia. Arriba a ca seva. Té gana de menjar i, per aconseguir diners per comprar-ne, ell i la seva mare pensen de vendre la llàntia; però abans la volen fer neta. Quan la freguen, compareix un geni que, de forma idèntica al de l'anell, s'ofereix a prestar-li qualsevol servei. Ell li demana menjar i el geni l'hi serveix amb una vaixella de gran valor. En dies successius, per obtenir mitjans de subsistència, van venent les peces de la vaixella. Tractant orfebres i joiers, el jove descobreix el vertader valor de la

---

³ No a totes, per més que el fet d'aparèixer el conte inclòs justament a les més populars, com la d'A. Galland, ho pugui fer pensar. Queda massa enfora dels objectius del present article entrar en detall tant com voldria en la relació entre "Aladdín" i *Les mil i una nits*, per la qual cosa remet el lector a l'abundant bibliografia sobre el tema.

vaixella i de les pedres precioses que havia recollit de la caverna juntament amb la llàntia, pensant que eren vidres de colors.

Sol·licitud de la mà de la princesa. L'heroi s'enamora de la filla del rei. Ofereix presents al rei i li'n demana la mà. El rei la hi promet.

Casament frustrat de la princesa. Malgrat la promesa, la princesa es casa amb el fill del visir. Amb l'ajuda del geni de la llàntia, el noi desbarata les noces, que no arriben a bon terme i es desfà el matrimoni.)

Casament de l'heroi amb la princesa. El rei exigeix alguns presents de l'heroi com a condició perquè se celebri el casament. Gràcies a la llàntia, pot oferir-li tot quant li demana. A més, dóna altres mostres de magnificència i poder. Construeix un palau extraordinari on s'instal·la amb la princesa.

Pèrdua de la llàntia, del palau i de la princesa. El mag coneix la sort de l'heroi. Es presenta prop del seu palau i, durant una absència de l'heroi, fa una crida anunciant que canvia llànties noves per llànties velles. Aquella oferta extravagant crida l'atenció de la princesa (o d'alguna serventa). Troben la llàntia meravellosa i la canvien al màgic per una altra de les seves. Amb el poder de la llàntia, el màgic fa transportar el palau, amb la princesa, a un territori llunyà.

Recuperació dels béns perduts. Servint-se del geni de l'anell, l'heroi es trasllada al lloc on el màgic havia transportat el palau. S'hi introdueix, mata el màgic, recupera la llàntia i retorna el palau amb la princesa al lloc primitiu.

Intent frustrat de perjudicar l'heroi. Un germà del màgic, per venjar-se de l'heroi, fent-se passar per una dona piadosa, disfressat visita el palau i diu a la princesa que, perquè el palau fos perfecte, hauria de tenir un ou de l'ocell Roc. L'heroi el demana al geni de la llàntia. Aquest s'irrita davant aquella petició arrogant, però no sols no castiga l'heroi, sinó que l'avisava de la impostura del màgic. L'heroi mata el màgic.

Aquest resum respon a les distintes versions del conte incloses a les respectives edicions de *Les mil i una nits*, tot i que presenten algunes diferències, poc rellevants ja que no afecten gaire el contingut, que és allò que interessa per als objectius del present estudi. A totes les versions examinades,⁴ hi són presents els dos objectes màgics que ofereixen la duplicitat indicada, ja que els genis servidors respectius s'ofereixen a satisfer qualsevol desig del posseïdor, sense que hi trobem dit, de manera explícita, quina diferència

---

⁴ Son les següents: 1. La francesa d'A. Galland, en l'edició de Gaston Picard, publicada a la col·lecció "Classiques Garnier", París, 1967. Mia I. Gerhardt en qualifica el prefaci de "shockingly incompetent" (a *The art of story-telling. A literary study of The Thousand and One Nights*, Leiden, E.J. Brill, 1963, p. 69, n. 2). El retret més just que podem fer a l'edició Garnier és que no està, ni de molt a l'altura de la col·lecció que la publica, sense el més mínim aparat crític. He de lamentar que, a hores d'ara, no disposem d'una edició crítica del text de Galland preparada per algun dels excel·lents especialistes que l'han estudiat. 2. La francesa de J.C. Mardrus, París, Robert Laffont, 1980 (reimpressió del 1999). 3. La castellana de R. Cansinos Asséns, Madrid, Aguilar, 1969. 4. La castellana de J. Vernet, Barcelona, Planeta, 1964. 5. La catalana de Dolors Cinca i Margarida Castells, Barcelona, Proa, 1995.

de poder hi ha entre un i l'altre. Només per alguns detalls s'insinua que la llàntia és més poderosa que l'anell, i són:

1. Una vegada ha descobert les virtuts de la llàntia, l'heroi no se serveix més de l'anell, com si l'hagués oblidat. És el geni de la llàntia el que es pot lluir proporcionant a l'heroi riqueses, luxe i magnificència sense límit. Només quan li han robat la llàntia, l'heroi torna a recórrer a l'anell.

2. Quan ha desaparegut el palau i l'heroi demana al geni de l'anell que l'hi retorni, aquest li diu que no pot desfer allò que és obra del geni de la llàntia.

3. El màgic, tot i essent abans posseïdor d'un objecte tan valuós com l'anell, es pren uns treballs ímprobes per obtenir la llàntia i se'n despèn posant-lo al dit de l'heroi.

Tot plegat, crec que dóna una certa incoherència al relat o almenys aquest és l'efecte que a mi em produeix.⁵ Per bé que conserva algunes característiques pròpies del conte oral, a part l'esquema general, que es correspon al tipus AaTh 561, el conte d'Aladdín, tal com el trobam a les versions de *Les mil i una nits*, en té unes altres que fan que ens el mirem sobretot com a literatura escrita. La versió de Galland és notablement prolíxa, conté explicacions de caire psicològic, discussions entre els personatges, i altres components impropis d'un relat oral.

Renuncii a aclarir quines han estat les vicissituds del conte d'Aladdín i les relacions que hi ha entre les distintes versions en què ha pres forma, i les d'aquestes amb la tradició oral. Sembla que la de Galland, publicada en els toms IX i X (tots dos del 1712) de la primera edició de la seva traducció de *Les mil i una nits*, fou decisiva per a la incorporació del conte a aquest llibre. Efectivament, moltes edicions del text àrab no el contenen, ni cap dels manuscrits àrabs anteriors a la publicació de la traducció de Galland.⁶ Sí que podem tenir per cert, perquè així es desprèn d'algunes anotacions en el seu *Journal* (3-novembre-1710 i 10-gener-1711), que la versió de Galland procedeix d'un relat de Hanna Diab, personatge que ell conegué per mediació d'un viatger amic seu, Paul Lucas. Hanna era un cristià maronita d'Alep, de llengua àrab, que també coneixia el turc, el provençal i el francès. Hanna proporcionà a Galland uns catorze contes que, per aquesta via, arribaren a la seva versió de les *Nits*. Els hi contà oralment i li prometé posar-los per

⁵ Les rondalles del tipus AaTh 560, en general, presenten una coherència perfecta en aquest sentit, en contrast amb el conte d'Aladdín. Només hi apareix un objecte màgic totpoderós, un anell. Un cop l'heroi l'ha perdut, no en pot obtenir cap benefici. Són uns animals agraïts els qui recuperen l'anell per a l'heroi. Amb la sigla AaTh remet a *The Types of the Folktale* d'Antti Aarne i Stith Thompson, Helsinki, 1961. Aquest índex ha estat objecte d'una actualització: Hans-Jörg Uther, *The Types of International Folktales*, Helsinki, 2004. Els nombres dels tipus citats aquí no hi han sofert alteració.

⁶ Així ho afirma Robert Irwin, *The Arabian Nights: A Companion*, London, Penguin, 1995. Aquest autor sospita que alguns manuscrits àrabs del conte podrien ésser traduccions fetes a partir de l'original francès de Galland, pp. 17-18.

escrit. Galland els anotà resumits en el *Journal*, fora el d'Aladdín. No sabem res de segur sobre la font d'on Hanna extreia directament els contes que subministrà a Galland. Si posseïa un manuscrit més o menys complet del recull de les *Nits*, del qual els hauria extrets, no s'ha pogut comprovar. No hi ha cap al·lusió a aquest manuscrit en el *Journal* de Galland. Sembla més tost que Hanna s'inspirava en fonts diverses.⁷ Respecte del conte d'Aladdín, Galland el traduí d'un text escrit de la mà de Hanna.⁸ Sia quina sia la fidelitat de Galland al manuscrit que rebé de Hanna, basta una ullada al text de la traducció per a comprovar les diferències que la separen de l'estil oral, i aquest és el punt que ens interessa. Vegem-ne unes quantes.

Conté episodis que li lleven unitat, com el del casament frustrat de la princesa amb el fill del visir,⁹ però sobretot el darrer, que hi fa l'efecte d'un afegit mal forjat: l'intent de venjança del germà del màgic, frustrat ben prest, perquè es gira d'immediat en contra d'ell, cosa que, precisament perquè ell mateix era màgic, hauria d'haver previst. Sense haver-ne examinades moltes versions orals, gosaria dir que un i altre deuen faltar a la majoria. No en fa menció la llista d'elements del tipus 561 de l'Índex Aarne-Thompson, ni figuren entre els "Elements du conte" del tipus corresponent en el de Delarue-Tenèze, ni a la descripció del tipus del de S. Lo Nigro, ni a la del catàleg de rondalles catalanes.¹⁰

A la versió del conte d'Aladdín que en féu Galland hi pesen més els elements estrictament literaris que els rondallístics. És simptomàtic que l'estudi que en fa Mia I. Gerhardt a *The art of story-telling*,¹¹ s'hagi centrat en la transformació del caràcter del protagonista, component psicològic estrany a les versions orals del conte, com ho és la psicologia a les rondalles en general. Seguint el principi de Leo Spitzer segons el qual un detall reiterat pot proporcionar una clau per al conjunt d'una obra d'art, Gerhardt reconeix aquest detall en la sorprenent freqüència en què el text del conte anomena les pedres precioses. Aladdín recull, de la caverna on es troba la llàntia, unes

⁷ Cf. Mohamed Abdel-Halim, *Antoine Galland, sa vie et son œuvre*, Paris, A.G. Nizet, 1964, p. 274.

⁸ No essent especialista en el tema, he de manifestar la meua ignorància sobre la conservació d'aquest manuscrit. Gerhardt diu que Hanna escriví en conte en àrab, però que l'autògraf n'ha desaparegut (op. cit. p. 322); Abdel-Halim no diu res al respecte; però Claude Hagège, en el seu article "Traitement du sens et fidélité dans l'adaptation classique sur le texte arabe des *Mille et une nuits* et la traduction de Galland", no sols diu que "s'ha conservat una còpia de la versió redactada que Galland utilitzà i que li fou proporcionada per Hanna", sinó que en transcriu un fragment. Hagège no precisa d'on procedeix aquesta còpia ni on se conserva.

⁹ Aquest episodi es troba a la tradició oral: constitueix el motiu T171. *Bridegroom driven from bridal chamber by magic*, propi del III del tipus AaTh 559. La indicació de motius remet al *Motif-Index of Folk-Literature* de Stith Thompson, Bloomington, Indiana University Press, 1966.

¹⁰ Paul Delarue & Marie-Louise Tenèze, *Le conte populaire français*, II, Paris, Maisonneuve et Larose, 1964; Sebastiano Lo Nigro, *Racconti Popolari Siciliani. Classificazione e bibliografia*, Firenze, Leo S. Olschki, 1957; Carme Oriol & Josep M. Pujol, *Índex tipològic de la rondalla catalana*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, 2003, p. 160.

¹¹ *Op. cit.*, pp. 322-328.

pedres precioses, de les quals ignora el valor perquè es pensa que són vidres de colors. L'ascensió social de l'heroi coincideix amb el descobriment del valor de les pedres. Gerhardt veu en el conte sobretot un procés d'adaptació social. Només quan l'heroi ha deixat d'esser un perdulari, incapaç de fer res de bo, i ha començat a tractar mercaders i orfebres, és a dir, quan s'ha adaptat socialment, esdevé senyor dels dons sobrenaturals en plenitud. Gerhardt entén que el creador de la història no està tan interessat en les meravelles que s'hi contenen en si mateixes, com en llurs efectes socials. La carrera d'Aladíin correspon perfectament a la realitat d'un orde social on el diner parla i on guanya el major postor.

És notable que Gerhardt pren en consideració els elements més pocs rondallístics del conte, aquells que podrien faltar sense que l'estructura del conte se'n ressentís. Del mal caràcter de l'heroi i el canvi subsegüent, ni del paper de les pedres precioses, no se'n sol fer menció a les versions que procedeixen més directament de la tradició oral. També falten a les versions de procedència oral, les reaccions de la mare de l'heroi davant els prodigis de la llàntia i les vicissituds de la petició de mà de la princesa, d'interès literari innegable, sí. A la rondalla d'Alcover, de la qual tractaré després, no se'n parla.

L'anell no és indispensable a l'estructura de l'argument i falta a algunes versions, a les quals és el geni mateix de la llàntia el qui treu l'heroi del soterrani on el màgic l'ha deixat tancat i abandonat; de la mateixa manera que la casualitat li descobreix el poder de l'anell, li pot descobrir directament el de la llàntia; i la recuperació de la llàntia robada pot obtenir-se d'alguna altra manera, gràcies a l'ajuda d'animals, com en el tipus AaTh 560, o a la d'altres auxiliars, un dels quals podria ésser un objecte màgic que tengués el poder de traslladar el posseïdor al lloc desitjat, però només aquest poder. A la tradició oral, hi ha exemples de recuperació d'un objecte màgic sostret a l'heroi per mitjà d'un altre: motiu D881. *Magic object recovered by using second magic object*; però aquest no sol tenir les mateixes propietats que el perdut, sinó unes altres propietats específiques perfectes per a la seva recuperació, com succeeix quan el motiu genèric esmentat es concreta en aquests dos: D881.1 *Recovery of magic object by use of magic apples. These apples cause horns to grow*, i D881.2 *Recovery of magic object by use of magic cudgel*. Aquests objectes que serveixen per a la recuperació d'un altre no tenen cap altra utilitat.

Les raons exposades fins aquí podrien fer pensar que la duplictat d'objectes màgics de poders il·limitats és exclusiva del conte d'Aladíin i d'aquelles versions que, més o menys remotament se'n deriven. M. L. Tenèze admet que, a través d'un llibre de colportage, l'Aladíin de *Les mil i una nits* influí la tradició oral. Totes les versions del tipus 561 que el seu catàleg analitza en duen la marca, diu.

Dirigim-nos ara a la tradició oral mallorquina.

L'autor de la col·lecció de rondalles a què em referiré, Antoni M. Alcover (1862-1932), és conegut en el camp de la Lingüística romànica per diverses

activitats, però sobretot per haver estat l'iniciador del monumental *Diccionari català-valencià-balear*, en 10 toms, començat a publicar l'any 1926, continuat i acabat pel seu deixeble i col·laborador Francesc de B. Moll l'any 1962. Entre la voluminosa producció d'Alcover, també hi destaca la col·lecció de contes populars publicada amb el títol de *Aplec de rondalles mallorquines d'En Jordi d'es Racó*.¹² A més de les versions redactades seves, ens va deixar un document valuósíssim com a testimoni de la tradició oral del seu temps: són les llibretes on anotava les rondalles així com les recollia de boca dels seus informadors. A partir d'aquestes notes redactava les rondalles que constituïren el seu aplec, donant-los un estil propi, extraordinàriament expressiu i ben aconseguit en el qual milers de lectors han percebut un efecte d'oralitat tan convincent que les han considerades el reflex més autèntic de la tradició oral.¹³

L'Aplec d'Alcover conté la rondalla titulada "Sa llampria meravellosa", que respon força bé al tipus AaTh 561. Entre altres diferències que presenta respecte del conte de *Les mil i una nits*, la més destacada és que l'heroi, per recuperar la llàntia, no pot comptar amb l'ajuda del negret (l'equivalent del geni del conte), sinó que, fent un camí llarguíssim i ple d'incidents, i valent-se d'unes ulleres que, quan les du posades, el fan invisible i li permeten veure-hi a través de les parets, recupera la llàntia, el palau i l'esposa. Obté les ulleres màgiques de la viuda d'un mort de qui ha pagat els deutes perquè el puguin enterrar.¹⁴

Precisaré que l'heroi de la rondalla d'Alcover també ha rebut un anell de l'oncle màgic quan el fa entrar en el lloc d'on ha de retirar la llàntia; però el geni benefactor de l'heroi és només un, un negret, que li apareix quan frega l'anell per la llàntia. D'això es desprèn que, per a obtenir-ne els beneficis, li cal tenir els dos objectes, anell i llàntia. La fórmula que recita el negret quan el convoquen és: "mana'm feines com a esclau teu i de tots els qui porten l'anell". A algunes versions de *Les mil i una nits*, els dos genis, quan són convocats, reciten fórmules paral·leles, però discrepants en tant que la d'un fa al·lusió a l'anell i l'altre, a la llàntia, diferència coherent amb la individualitat de cadascun: "je suis le serviteur de l'anneau", "je suis le serviteur de la lampe" (a Mardrus).

La lectura del text redactat i editat d'Alcover em feia pensar, equivocadament com veurem, que el camí de l'heroi cap en el lloc on el màgic ha traslladat el palau, amb la recuperació consegüent de la llàntia, se

¹² L'edició més assequible, quasi completa, de l'*Aplec* és la publicada per l'Editorial Moll, de la Ciutat de Mallorca, 1936-1972, en 24 toms, reiteradament reimpressos. Amb la col·laboració de Jaume Guiscafrè, l'autor d'aquest article empenqué una nova edició de l'*Aplec*, ordenada segons l'Índex AaTh, amb notes i comentaris. Cada rondalla hi va acompanyada de les anotacions de les llibretes d'Alcover. Inclou les rondalles que falten a l'edició anterior. Fins ara n'han aparegut 3 toms, que arriben fins al tipus 503 de la catalogació. Ciutat de Mallorca, Editorial Moll, 1996-... El tom 4, que arriba al tipus 559, està en premsa.

¹³ He tractat d'aquesta qüestió en el meu article de revista "Les 'Notes de rondalles' de mossèn Alcover, entre l'oralitat i l'escriptura", *Revista d'etnologia de Catalunya*, 4 (1994), pp. 58-67.

¹⁴ És el tema del mort agrait, present en els tipus AaTh 505 i ss.

feia sense ajuda de cap geni a la tradició oral de Mallorca, presumptament no influïda pel conte d'Aladdín. Però quan vaig examinar les seves anotacions a les llibretes, vaig comprovar que no era així.

Alcover elaborà la seva versió de la rondalla partint de les que li contaren tres narradors distints. Lamentablement, només hem pogut localitzar l'anotació corresponent a l'actuació d'un d'ells. En aquesta, l'heroi és traslladat al lloc distant on es troba el palau instantàniament per obra del negret, com en el conte d'Aladdín. Hi trobam la fórmula amb què el negret de la llàntia, que és el mateix de l'anell, es posa a disposició del posseïdor tal com l'he transcrita més amunt. Així s'abreuja la narració, ja que s'estalvia la complicada aventura de la recerca del palau perdut.

Tenim, doncs, una versió recollida directament de la tradició oral que, respecte de la recuperació de la llàntia, coincideix amb el conte de *Les mil i una nits*. ¿Podem pensar, en vista d'això, que la història d'Aladdín havia influït la tradició oral mallorquina com influí la francesa? És molt dubtós. El narrador que contà a Alcover la rondalla que conservam anotada a les llibretes era un noieta camperol, que feia de bover a la seva masia, probablement analfabet, en tot cas persona de poques lectures. Per això, costa d'imaginar com una història publicada per primera vegada l'any 1712, a París i en francès, se pogués difondre tan ràpidament fins a arribar a la pagesia de Mallorca. ¿N'hi hauria hagut prou amb un il·lustrat mallorquí del XVIII, capaç de llegir *Les mil i una nits* en la llengua original, per a difondre-la amb tanta eficàcia? La primeres traduccions castelleses del llibre es publicaren a mitjan segle XIX, i la primera catalana és del 1995.¹⁵

La resta de la rondalla, especialment el complicat viatge de l'heroi per rescatar la llàntia deu procedir dels altres dos informadors, dels quals no podem saber com eren les versions respectives ja que, com he dit, no n'hem pogut localitzar les anotacions que en podria haver fet Alcover.

L'article de Charlotte R. Long titulat "Aladdin and the wonderful lamp"¹⁶ posa de relleu les semblances que hi ha entre les cambres subterrànies que l'heroi travessa fins que arriba en el lloc on se troba la llàntia meravellosa, així com vénen descrites en el conte d'Aladdín, i la tomba d'un noble saïta que visqué en el segle VII a. de C., situada a l'Alt Egipte. Com aquesta n'hi havia d'altres. Long creu que la primera part del conte d'Aladdín primitivament hauria estat el relat del saqueig d'una tomba. El personatge del fals oncle

¹⁵ Quan tenia avançada la redacció del present article, he tengut notícia d'una traducció publicada a Mallorca de l'obra de Galland. Hi llegim a la portada: «Las mil y una noches. Cuentos árabes por Antonio Galland. (Traducción castellana). Palma. Establecimiento tipográfico de J. Tous. San Bartolomé, 32.» No hi ha indicació del nom del traductor ni data de publicació, que degué esser durant l'any 1900. El diari *La Última Hora* en regalava un quadern setmanal de 16 pàgines als subscriptors. Té un total de 464 pàgines, amb 8 làmines fora de text. Respon al text de Galland, però la traducció és molt lliure, amb canvis notables. No m'és possible investigar sobre quin original treballà, el traductor. Potser d'algun dels que circulaven, amb el nom de Galland, més o menys pirates.

¹⁶ *Archaeology*, IX (1956), pp. 210-214.

de l'heroi té el caràcter d'un lladre professional de tombes, que es val d'un perdulari com és el noi, que no té uns pares que el vigilin i defensin, perfecte per a servir-li d'instrument per als seus propòsits.

Queda totalment fora de la meua competència emetre un judici sobre l'article de Long, que Mia I. Gerhardt qualifica alhora de "*fascinating and convincing*", però no sé deixar de fer menció d'una particularitat de la versió de la rondalla anotada d'Alcover: en el lloc subterrani, l'heroi hi troba una esglesieta, dins la qual hi ha una caixa amb un mort part damunt el qual se troba la llàntia. La rondalla publicada ho recull així. Com observa el mateix article de Long, el conte d'Aladdín no dóna el nom de tomba a la cambra on hi ha la llàntia, ni fa menció de mòmies ni d'objectes funeraris (p. 213 b). Per part meua, no record cap versió del tipus AaTh 561, fora la d'Alcover, on s'esmenti la presència d'un cadàver a la cambra subterrània on se troba la llàntia, ni li doni el nom de tomba. Notem que el mort no té gens de significat per a l'acció. Ve a esser un element ornamental, o un "motiu cec", en la terminologia de Max Lüthi,¹⁷ que un narrador oral fàcilment podria oblidar. Quina explicació tendria la presència d'una caixa amb un mort dins una narració oral? ¿Hauríem de veure, en el mort de la rondalla mallorquina, la reminiscència d'una mòmia egípcia d'una tomba saquejada? Que hi diguin els qui més hi saben. Sia com sia, la menció del mort a la rondalla d'Alcover li dóna un interès especial, i si la tesis de Long fos encertada, la rondalla mallorquina tindria un valor excepcional.

Resumo

A história de Aladino, tal como aparece em muitas edições de *As Mil e uma Noites*, contém uma particularidade que a afasta das leis da economia do conto popular, em relação às quais se mostra um tanto incoerente: a presença de dois objectos mágicos com poderes ilimitados: o anel e a lâmpada. As versões do conto que achamos em *As Mil e uma Noites* são muito literárias, mas no seu conteúdo podemos reconhecer o tipo 561 do Índice de Aarne-Thompson. A versão de Galland, da qual poderiam derivar todas as outras, até as dos textos redigidos em árabe, procede de Hanna Diab, que lhe deu uma versão escrita.

Uma versão desse tipo, recolhida por Antoni M. Alcover da tradição oral de Maiorca, também contém a duplicidade de objectos mágicos. Charlotte R. Long viu no primeiro episódio do conto de Aladino o rasto do roubo dum túmulo egípcio; na versão de Alcover, dentro da caverna onde o herói acha a lâmpada, há um cadáver, detalhe que a torna singular.

---

¹⁷ Cf. *La fiaba popolare europea. Forma e natura*, Milano, Mursia, 1979, pp. 77-78.

Abstract

The story of Alladin such as it appears in many editions of the *Thousand and One Nights*, entails a particularity that differentiates it from the laws of economy of the folktale, in relation to which it becomes rather incoherent. It is the presence of two magical objects with unlimited powers: the ring and the lamp. The versions of the tale that we find in *The Thousand and One Nights* are very literary but we can recognize in their contents type AT 561. Galland's version, from which all other versions might have derived – precedes from Hanna Diab, who gave it a written rendering. One version of that type, collected by Antoni M. Alcover from Majorcan oral tradition, has also a doubling of magic objects. Charlotte R. Long saw in the first episode of Alladin's tale the trace of a theft from an Egyptian tomb; in Alcover's version, inside the cavern where the hero finds the lamp there is a corpse, a rather intriguing detail.